

povijesti bitka, drugog početka, prostora, biti tehnike, prigode, građenja i obitavanja, stvar, četvorstva i jezika. Tu su na kraju i četiri ekskursi: o Heideggerovom dijalogu s teologijom, s umjetnostima, s filologijom i znanošću o književnosti te s medicinom, psihijatrijom i psihoterapijom.

Drugi dio, kako je spomenuto, rječnik je Heideggerovih termina. Obuhvaća približno 150 stranica. Treći dio na prvom mjestu donosi biografiju, koja je predstavljena u tabeli od tri paralelna stupca: prvi se odnosi na Heideggerov život, drugi na objavljene spise, a treći na predavačku djelatnost. Posebno poglavlje posvećeno je Heideggerovu angažmanu u sklopu nacionalsocijalističkog režima. Vetter ovdje uzgred spominje i famozne *Crne bilježnice* koje su bile pripremane za tisak u vrijeme kad i ova knjiga i oko kojih se već i prije objavljivanja podiglo toliko buke. U tom kontekstu, u dva navrata upućuje na razgovor s tadašnjim predsjednikom Heideggerova društva Günterom Figalom, koji je u međuvremenu i kod nas objavljen u sklopu temata u *Europskom glasniku* (vidi temat »Martin Heidegger kao "slučaj": Crne bilježnice« u: *Europski glasnik* 19, Hrvatsko društvo pisaca, Zagreb 2014). U tom kontekstu možda nije suvišno spomenuti i Vetterov vlastiti osvrt na danu temu na internetskim stranicama Društva (<http://www.heidegger-gesellschaft.de/anklaenge/stellungnahme-des-vorsitzenden-der-martin-heidegger-gesellschaft/>).

Slijedi popis svih svezaka GA, gdje je uz svaki do sada objavljeni svezak naveden i njegov sadržaj. Nakon toga dolazi popis važnijih osoba iz Heideggerova okruženja, gdje je za svaku u par rečenica izloženo njeno obrazovanje, akademsko djelovanje, u slučaju da je riječ o osobi iz akademskog života, njen odnos s Heideggerom i mjesta gdje se osoba spominje u Heideggerovim djelima i u daljnjoj biografskoj i stručnoj literaturi.

Četvrtu cjelinu čini opsežan popis literature, sortirane po raznim kategorijama. Ovdje npr. možemo naći popis Heideggerovih biografija, njemu posvećenih priručnika, indeksa i rječnika, ili pak periodike i objavljenih prepiski. Navodi se i gotovo 40 stranica sekundarne literature. Ova je i dodatno sortirana na taj način da lako možemo pronaći npr. onu koja govori o klasičnim imenima povijesti filozofije u Heideggerovoj recepciji ili pak opće uvode u njegovo mišljenje, komentare uz *Bitak i vrijeme* itd.

Svojom iscrpnošću i metodičnošću knjiga neprestano svjedoči o autorovoj namjeri da čitateljima pruži nesebičnu pomoć i podršku u samostalnom studiju. Nema sumnje da će ovaj nezamjenjiv priručnik zadužiti čitavu generaciju studenata i istraživača. Heideg-

gerovo je mišljenje samom svojom prirodom takvo da je, pri zblizavanju s njim, ovakva pomoć često i potrebnija, nego li u slučaju drugih velikih filozofa.

Vanja Brkljač

doi: [10.21464/fi36119](https://doi.org/10.21464/fi36119)

Naomi Klein

This Changes Everything

Capitalism vs. Climate

Simon & Schuster, New York 2014.

Knjiga *This changes everything* poznate kanadske novinarkice i aktivistice Naomi Klein izvrsno zaokružuje svojevrstnu trilogiju započetu s knjigama *No Logo* i *Doktrina šoka*. Naomi Klein se u svojim knjigama bavi temama kao što su konzumerizam, globalizacija, važnost brendova i kapitalizam katastrofe, temeljito analizirajući silnice koje stoje u pozadini dramatičnog rasta nejednakosti i ekološke degradacije okoliša u razdoblju nakon Drugog svjetskog rata. U svojoj novoj knjizi čitateljima skreće pozornost na neizvjesnu budućnost koju donose klimatske promjene, a koje mnogi doživljavaju kao gorući problem čovječanstva. Za razliku od svih onih koji u središte pozornosti javnosti stavljaju visinu CO₂ u atmosferi, Klein tvrdi da je kapitalizam u korišćenu klimatskih promjena i da neumorna trka za profitom neumoljivo vodi prema propasti Planeta.

Temeljna teza knjige dobro je poznata i već samim podnaslovom istaknuta. Njome Klein nastavlja niz tema koji je započela svojom knjigom *No Logo*, a nastavila preko *Doktrine šoka* te je vrhunac dosegla u ovoj knjizi. Prema Klein, neobuzdani neoliberalni kapitalizam, koji je započeo svoj rušilački hod krajem sedamdesetih godina dvadesetog stoljeća, najodgovorniji je za klimatske promjene koje počinjemo svi osjećati. Da klimatske promjene nisu samo tema kojom se bave dokoni znanstvenici, potvrđuju i iznimno visoke temperature koje smo doživjeli posljednjih ljeta. Prema procjenama klimatologa i meteorologa, od kada se provode temperaturna mjerenja nije bilo toplije godine od 2015. Upravo stoga je knjiga Naomi Klein iznimno aktualna jer nam nudi odgovor na pitanje: što se događa s klimom?

Na ukupno 566 stranica kroz tri dijela Klein nudi odgovor. Prvi dio, pod naslovom »Loš

trenutak«, kroz pet poglavlja uvodi u problematiku klimatskih promjena i sila koje im se protive. Nakon što pročitaju izjave onih koji negiraju postojanje klimatskih promjena, a koje Klein majstorski navodi u prvom poglavlju, čitatelji ostaju šokirani. Ekologe i zaštitnike prirode poricatelji klimatskih promjena uspoređuju s najvećim masovnim ubojicama, od katoličke inkvizicije, preko naci-sta, do Staljina i Mao Ce-Tunga. U nastavku saznajemo da, zahvaljujući velikim naporima poricatelja klimatskih promjena, opada broj Amerikanaca koji smatraju da spaljivanje fosilnih goriva utječe na klimu. Klein razotkriva povezanost poricatelja klimatskih promjena s krupnim biznisom i desnim *think-thankovima* te njihovom ulogom u sijanju sumnje oko postojanja klimatskih promjena. U poglavlju indikativnog naslova »Kako je fundamentalizam slobodnog tržišta pomogao pregrijati Planet«, saznajemo da se naponi pojedinih država u poticanju obnovljivih izvora energije susreću s tužbama SAD-a upućenima Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, pod izgovorom o ograničavanju slobode trgovine. U nastavku, Klein ukazuje na besmislenost trgovine kvotama zagađenja jer se na taj način zagađivači ohrabruju da što više zagađuju. U poglavlju pod nazivom »Planiranje i zabranek«, Klein ukazuje na važnost i ulogu državnog planiranja u prelasku na obnovljive izvore energije. Navodi izvješće Njemačkog centra za istraživanja u zrakoplovstvu, energiji i transportu iz 2012. godine u kojem je, primjerice, demonstrirano da do 2030. godine 67 % električne energije cjelokupne Europske unije može doći iz obnovljivih izvora energije, a taj bi broj mogao narasti na 96 % do 2050. Trenutna situacija otočne države Nauru izvrsno prikazuje crnu sudbinu koja čeka Planet ako ne promijenimo sustav u kojem živimo. Nažalost, kapitalistički sustav ne pokazuje niti najmanju želju za promjenom, a umjesto sustava želi se mijenjati doslovno sam Planet uključujući i regulaciju klime na njemu.

O radikalnim zahvatima geoinženjeringa Klein iscrpno piše u drugom dijelu knjige pod naslovom »Magično mišljenje«. U jednom posebno šokantnom poglavlju Klein piše o tome kako je najveća američka ekološka grupacija, *Nature Conservancy*, došla do novca naftom i plinom iz bušotina u dijelu Teksasa predviđenom za »očuvanje« prirode. Kada su u pitanju geoinženjerski potezi kao što su umjetni oblaci, simuliranje vulkanskih erupcija i slično, Klein izvrsno primjećuje da se njihovo rješenje problema zagađenja svodi na još zagađenja. Posebno osuđuje poteze milijardera poput Richarda Bransona i Billa Gatesa koji golemim donacijama u sektor obnovljive energije pokušavaju »pomiriti« kapitalizam i

klimatske promjene. Smatra to opasnom idejom i naglašava da je nakon dva desetljeća vrijeme da dođe do promjene strategije.

O promjeni strategije Klein piše u trećem dijelu knjige pod naslovom »Počnimo u svakom slučaju«, u kojem kroz pet poglavlja opisuje načine borbe protiv klimatskih promjena. Mjesta otpora sustavu naziva *Blockadia* te kroz organizirani otpor lokalnih zajednica od Grčke preko Rumunjske pa sve do rodne joj Kanade ukazuje na potrebu za ovakvom vrstom borbe. Iako u svojoj knjizi Klein opisuje veliki otpor krupnog kapitala i jednog dijela javnosti borbi protiv klimatskih promjena, može se steći dojam da je za promjenu prekasno, no autorica u demokraciji i promjeni svijesti vidi nadu za promjenu stanja.

Nakon izlaska knjige iz tiska u jesen 2014., Klein je nakupila hvalospjeve od strane ekoloških udruga i lijevih mislilaca širom svijeta. Nije potrebno naglašavati da su je u isto vrijeme žestoko osudili predstavnici kapitala i Wall Streeta, s obzirom na to da autorica već u samom naslovu svoje knjige jasno daje do znanja koga drži odgovornim za klimatske promjene. Zaključno, možemo reći da je Klein opet uspjela, po treći put, napisati knjigu koja će uzburkati duhove i potaknuti rasprave o jednom od gorućih problema današnjice. O rješenjima koje nudi možemo raspravljati, no jedno je neupitno: neoliberalni kapitalizam uzrok je planetarne krize te ne može biti rješenje. Rješenje moramo tražiti izvan sustava koji nas je doveo u ovu situaciju, a to naglašava i sama autorica u knjizi. Svakome zainteresiranom za klimatske promjene i sustav u kojem živimo preporučam ovu knjigu koja je nedavno prevedena na hrvatski (Naomi Klein, *Ovo mijenja sve. Kapitalizam protiv klime*, V.B.Z., Zagreb 2015.). Uvjeren sam da će pomoći u širenju i daljnjem produbljivanju rasprave o klimatskim promjenama i kod nas.

Ivica Kelam